

"לדורות" סיפוריהם של ניצולי השואה החיים בישראל שאלון לרישום קורות ניצול/ת השואה

איסוף סיפוריהם של ניצולי השואה הוא אחד המרכיבים החשובים ביותר בשימור הזיכרון ובהנחלתו לדורות הבאים. לכן, המידע על קורותיהם של הניצולים חיוני מאוד לחוקרים ולבני הדורות הבאים. בעזרת מידע זה אפשר יהיה להכיר את הסיפורים הפרטיים המרכיבים את התמונה הרחבה של תקופת השואה. לסיפור האישי שלכם יש חשיבות לאומית, מחקרית וחינוכית. אוסף הסיפורים יעלה לאתר אינטרנט מיוחד שכתובתו www.ledorot.gov.il

את השאלון המלא נא לשלוח לדוא"ל: ledorot@pmo.gov.il פרטים נוספים ושאלות בטלפון כוכבית 8840*

נא למלא את הפרטים האישיים בנספח ולאשר בחתימתכם את פרסום הסיפור באתר.

יש לשלוח את הנספח בדואר: ת.ד. 2512 מגדלי ויטה בני ברק 5112401 או בפקס: 02-5605034

ניתן לסרוק את הנספח ולהעבירו בדוא"ל בצמוד לשאלון.

שם משפחה ושם פרטי כיום

שם משפחה: שהם	שם פרטי: משה

פרטים אישיים לפני השואה ובתקופתה

יש לרשום שמות ומקומות באותיות בדפוס (גם בלועזית) במקומות המסומנים

שם משפחה לפני המלחמה או בתקופתה: שטיינמיץ	בלועזית	Stainmets	שם נעורים:
שם פרטי לפני המלחמה או בתקופתה: משה	בלועזית	Moshe	מין: ז תאריך לידה: 20/6/28
מקום לידה (ישוב, מחוז): פטרובה	בלועזית	Petrova	ארץ לידה: רומניה
שם פרטי של האב: מאיר	שם פרטי ושם נעורים של האם: בלה וויעג		
שם פרטי של האישה/הבעל (אם היה/תה נשוי/נשואה לפני המלחמה):		שם נעורים של האישה:	
מקום מגורים קבוע לפני המלחמה: פטרובה	בלועזית	Petrova	ארץ המגורים: רומניה
השכלה/תואר אקדמי לפני המלחמה:	מקצוע לפני המלחמה: תלמיד	חבר בארגון או בתנועה:	
מקומות מגורים בתקופת המלחמה (ישוב, מחוז, ארץ):			
האם היית בגטאות? אילו ומתי? גטו וישה- רומניה			
האם היית במחנות? אילו ומתי? אושויץ 1944, מחנה עבודה בודי 1944-1945,			
מקום השחרור: אונזנה, 1945	תאריך השחרור: 5/5/1945		
האם שהית במחנה עקורים? שם המחנה?		לאן עברת/חזרת לאחר השחרור (ציין מקום)? מגרמניה נסע לרומניה וחזר לגרמניה כדי לעלות לישראל	

שם האנייה (אם עלה בדרך הים): המעפיל האלמוני	שנת עליה: 1948	מקומות/מחנות בדרך לארץ: גרמניה, קפריסין

קורותיך לפני המלחמה

נולדתי בפטרובה ב-1928. פטרובה זה כמו כפר גדול. היה רחוב אחד ראשי שלכל אורכו גרו היהודים. זה היה מקובל ככה. הגויים היו מפוזרים בתוך הכפר. זה היה כפר גדול, עשרת אלפים תושבים והייתה קהילה של 300 משפחות יהודיות. היה לי סבא אחד שהכרתי שגר איתנו בבית. זה היה בית גדול מעץ והיו בערך 7 חדרים. את סבתא שלי לא הכרתי כי אז, באותה תקופה, גיל 60 היה כבר גיל מופלג. הסבא מת בגיל 66, הוא האריך ימים. היה בית ספר כללי של הגויים, של הכפר. לא היה הבדל בין יהודים וגויים. היו חיים משותפים. אני לא זוכר את המושג גן, לא היה גן. אז במקום גן היה "חדר". היה "מלמד", יהודי עם זקן ופאות. אני גם לא זוכר שזה היה חובה כמו היום. אז הלכתי ל"חדר" מגיל 3, ובגיל 6 הלכתי כבר לבית הספר הכללי ששם זה היה לימודים כלליים. בחדר למדנו לקרוא ולכתוב ביידיש. רק כשהתחלתי ללכת לבית הספר הכללי למדתי לכתוב ולקרוא ברומנית. עד גיל 12 בערך הלכנו ל"חדר" בשילוב עם בית הספר שלמדתי בו את כל המקצועות הכלליים כמו חשבון, מדעים כמו בבית ספר רגיל היום. אני לא זוכר תיכון, יהודים לא יכלו להגיע לדברים כאלה בגלל שכבר נכנסו הפשיסטים אז אני למדתי עד גיל 12-13 בערך. אחר כך הלכתי לבית ספר אבל ניצלו אותנו לניקיון, כך עשו לכל הילדים היהודים. בביתם, לא היה בטון. הבטון היה טיט מבוץ ויציאה של פרות ומרוב ששרפו את זה אז זה החזיק וזה היה התנור. בבית גרנו ההורים וסבא והייתה לי אחות גדולה- טובה, אח קטן, מרדכי שמיל, שנפטר בגיל 10-11. יום אחד ישב ליד השולחן עם סבא. אצל סבא תמיד היו אורחים, מספרים סיפורים ושותים תה. האח הזה ישב עם סבא ליד השולחן. שולחן מאסיבי מעץ. הוא נפל וקיבל מכה בראש. לא היו רופאים. הרופא בכפר היה סבא. הכל היה סבא. מישהו שבר את היד היו באים לסבא והוא היה קושר את היד עם כל מיני גלילים של צמר. לרוב היו נשארים עם יד עקומה. אז האח נפל ונהיה משותק. הוא היה ככה בבית משותק שנתיים- שלוש. אני לא יודע אם למזלו, אבל בגיל 13 הוא נפטר, ממש לפני שנכנסו הגרמנים. היה עוד אח קטן, תינוק- חיים הרש/ צבי שנולד אחרי שסבא נפטר ונקרא על שמו. לאמא היו הרבה אחים ואחיות. אח אחד גר בבוקרשט שזו עיר הבירה של רומניה, הוא היה צעיר וזה לא היה פשוט לנסוע מעיר לעיר כי הכל היה עם עגלה וסוסים וזה יכל לקחת שבועות. הוא היה נשוי לבת של חבר פרלמנט והפך להיות איש חשוב. פעם בשנה, אולי בסוכות, היינו נפגשים אצלנו בבית, כל המשפחה באה. אחד האחים גר במקום שהיו מכינים בו יין והוא היה מביא חביות של יין. שבוע ימים הייתה הילולה. אבי היה הרבה בנסיעות עם הדוד בעסקי העצים. הבית התנהל ככה שאבא בנסיעות ובשלב מסוים בא לגור איתנו אח של אבא. הייתה לנו עוזרת בית, מרישקה. היא עבדה אצלנו, חלבה את הפרות ובשבת, אנחנו הרי היינו דתיים, היא הדליקה לנו חימום. מאז שאני זוכר את עצמי תמיד היו לי חברים וחברות, תמיד הייתי מוקף באנשים.

קורותיך בזמן המלחמה

באפריל 1944, ערב ליל הסדר אספו אותנו לגטו וישהו. היינו שם בערך חודשיים. ביולי כבר היינו באושוויץ ואותי לקחו לעבודה חקלאית במחנה עבודה בודי, כ-4 קילומטר מאושוויץ. הייתי שם כמעט 9 חודשים. בודי היה מחנה עבודה ומשם כל פעם הוציאו קבוצות לכל מיני עבודות.

את הדרך לאושוויץ עשינו בקרונות סגורים כמו שמובילים בהמות. הדרך ארכה שבועיים וכשהגיענו פתחו את הדלתות, הגרמנים צעקו "ראוס, ראוס" והרביצו, ירו והרגו. היו שם ערימות של מתים. עמדנו בתור, בראש התור עמדו מנגלה ועוד כמה קציני אס אס שהסתכלו עלינו ואמרו ימינה או שמאלה. לימין הלכו אלו שנראו להם ראויים, כי ניצלו אותנו ככוח עבודה. הגענו אני, אבא, אמא, והאחים שלי. הגיע התור שלנו. אבי החזיק אותי לידו. ליד השורה משמאל היו כמה כבשים וראינו שאמא הלכה לתור לכבשן. את אחותי לקחו לעבודה עם בנות צעירות כי את הזקנות לקחו ישר שמאלה, "לינקס". היום אני יודע את המשמעות אבל אז לא ידענו מה זה אומר. אז את אחותי לקחו לעבודה ואותי ואת אבי שהיה בן אדם גבוה וצעיר יחסית העבירו לשורה של מחנות העבודה. זאת הייתה ההגעה לאושוויץ. הייתה שם שורה של צריפים ובצריף אחד גדול היינו צריכים להוריד את הנעליים ולזרוק גם את הבגדים. בכל אופן הגענו לנקודה מסוימת בסוף הצריפים ישבו ספרים ואלה שעשו את המספרים. באושוויץ עשו לי את המספר A10501, שעתיים אחרי שירדתי מהרכבת. דבר מעניין, בדרך כלל לא רואים מספר עדין וקטן כמו שלי. בדרך כלל זה מספר גדול הרי הם היו סדיסטים. כל נקודה זה דקירה, זריקה, וזה כואב מאוד. משום מה, אני לא יודע היה לי אחד שרצה כמה שפחות להכאיב לי אז הוא עשה לי מספר קטן. זה לפחות חצי מכמות הדקירות שעשו בדרך כלל. אז מספר, לגלח שיער, וחזרה לשורה שמובילה לבלוק, לעבודה. באופן אוטומטי ברגע שגומרים את כל הפרוצדורה הזאת שוכחים. אני מנסה היום להיזכר באבא ואמא ובחיים ההם אבל מיד אנשים הפכו לבולי עץ, לכלום.

אני מתאר לי שאחותי הלכה באותו סגנון כמונו כי גם נשים גילחו. אחרי שהיינו מוכנים נכנסנו למקלחות גזים. העבירו אותנו שם וכשנכנסנו בפנים זה היה נראה כמו טושים של מקלחת. העבירו אותנו שם, יצאנו החוצה וכיסו אותנו באבקת חיטוי, פליט. כל אחד קיבל את הפיג'מה עם הפסים וכפכפים ובחזרה לשורות. את הגברים הביאו לבלוק. זה היה אולם ובכל אולם מיטות מעץ, 3 קומות. בכל דרגש שכבנו 6 אנשים כאשר הראש שלי ליד הרגלים של אלו מהצדדים. 3 פעמים ביום היו מורידים אותנו למסדר. כל פעם שהיתה להם דרישה לעבודות במפעלים או עבודה חקלאית אז היו שואלים אותנו מי יודע את העבודה. יום אחד שירדנו למסדר שאלו מי מכיר עבודות חקלאות, לטפל בסוסים, לחרוש. אצלנו, ליד הבית, לסבא היו עדרים של כבשים ובהמות. היה לו שטחי אדמה ענקיים והיה לו גוי שגר שם ושמר על כל זה. גדלתי ליד זה והכרתי את זה. כשהייתי בן 5-6 הייתי קונה סיגריות והולך לשדות כשהיה קציר של חיטה, שעורה, כשהיו נותנים אוכל לסוסים לבהמות. לא היה כמו היום, מכונות. היה חרמש. הייתי מביא לגויים סיגריות כדי שיתנו לי לעבוד עם החרמש. אז הייתי מגיל קטן את עבודת החקלאות וגם אבא כמוכן. אז אבא יצא ואמר שאנחנו יודעים עבודת חקלאות וסחב אותי איתו. כשהגענו לביקורת של האס אס אותי לקחו לעבודה חקלאית ואת אבא החזירו לבלוק. אז הפרידו אותי מאבא. מהרגע הזה הפכתי עצמאי.

אבא חזר לבלוק ואין את מי לשאול מה קורה איתו. שאלה לפעמים עלתה בחיים. אספו אותנו ולקחו אותנו לבודי, חווה חקלאית לא רחוק מאושוויץ, 4-5 ק"מ. הייתה שם רפת ענקית עם כמה עשרות של סוסים ופרות שנתנו חלב, חווה ענקית. הגענו לבודי והכניסו אותנו לרפת וחילקו לנו סוסים. היה לי מזל שלידי היה שימעלה. צריך לדעת לטפל בסוסים ומסתבר שאני לא כל כך יודע. שימעלה היה מפולין, איש ענק "בעל עגלה" הוא באמת חי את זה וידע את העבודה. היה צריך להיזהר כי כל הזמן הסתובבו האס אס וה"שטייל מאסטר"- מנהל הרפת עם שני כלבים ענקיים ושוט. הוא כל הזמן היה מטייל ואם משהו לא נראה

לו, שלא מטפלים יפה בסוסים, כי היה צריך לטפל בהם כמו אמא בתינוק, אם חס וחלילה היה נראה לו שהליטוף על הסוס היה גס מדי, חטפת. זה לא היה פשוט. היה צריך יותר מזל משכל. שימעל"ה עזר לי בהכל.

באשוויץ היה מטבח ואנחנו סיפקנו את הסחורה. היינו נוסעים ומביאים ירקות לשם. היה שם בלוק אחד ארוך של שירותים, מן הצפה מעץ עם חורים וזה היה השירותים. היו מגיעים לשם כמובן בהשגחת האס אס. יום אחד שימעל"ה נסע לאשוויץ וכשחזר קרא לי ואמר שיש לו לספר לי משהו. הוא מספר לי שהוא היה באשוויץ ושם את העגלה לפירוק. הוא נכנס לשירותים, היה חור פנוי ולידו מישהו גם כן נכנס. הסתבר שזה היה אבא. איכשהו הוא הסתכל על אבא וראה אותי, אני לא יודע איך. הם התחילו לדבר וכמובן אבא ישר נשפך וסיפר שהגיע עם המשפחה ואת הבן לקחו.. אז הסתבר שאת אבי לקחו לעבודות ניקיון והוא עבד שם בקבוצה שדאגה לניקיון בשירותים ובחצר וכל הזמן היה שם בעבודות ניקיון. שימעל"ה, אחרי כמה חודשים בבודי צבר כבר קצת כוח אצל הגרמנים שידעו שיש על מי לסמוך כי הוא היה בעל מקצוע וידע לטפל בסוסים. הוא אמר לאבא "תשמע אני אולי, לא בטוח, יודע איפה הבן שלך. אתה תהיה בסביבה, אני אעשה סידורים שבנסיעה הבאה הוא יצטרף לנסיעה". אחרי שבועיים שימעל"ה הצליח לסדר שאני אצטרף להובלה לאשוויץ. אבי, אני מתאר לעצמי, מאז שהם נפרדו השתדל להיות תמיד בסביבה של השירותים. הגענו לאשוויץ ושימעל"ה כיוון אותי להיכנס לשירותים ופגשתי את אבא. כמוכן היה קשה לזהות, בלי שיער, עם הפיג'מה הזאת, קשה היה להכיר. אני זוכר שהוא רץ אליי וחיבק אותי. עד היום אני מנסה להיזכר במה שאמרנו אחד לשני ולא מצליח. אני רואה את התמונה הזאת שהוא רץ ומחבק אותי לנגד עיני. אני רואה את זה כאילו זה ממש פה, קרוב אליי. זה הפך לחלק ממני, אני חי את זה כל הזמן. אני כל הזמן רואה את אמא עם אחי הקטן על הידיים איך שהיא הולכת לכיוון הכבשן ואת אחותי שהולכת לכיוון אחר.

ברגע שהפשיטו אותנו זה כבר לא רגשות של בני אדם נורמאליים. עד היום אני לא מצליח לתרגם את זה. יש דברים שעברתי וראיתי. עכשיו בחיים הנורמאליים, זה בלתי אפשרי. בן אדם נורמאלי לא יכול להאמין שזה ייתכן, שזה אפשרי, אבל עובדה, היו דברים.

בבודי לכל עגלה היה אס אס אחד. כל הזמן אותו אחד שצמוד אליי כל התקופה. הוא היה צמוד אליי בשדות ובעבודות פרט לכשלקחו אותנו בלילה לישון אז הוא הלך למחנה שלו, הוא גר לא רחוק. האס אס היה כאילו הבעל מקצוע בחקלאות, בטיפול בסוסים. לי היה מזל, היה לי אחד, מינקובסקי. המינקובסקי הזה כנראה היה בעל משפחה והיו לו ילדים משלו בבית. הוא טיפל בי ושמר עליי. ביום כיפור, צמתי. הייתי צריך לעבוד והרגשתי שאני עומד להתעלף. הוא אמר לי "שב שב, אני אעבוד במקומך". לעומתו היו ככאלה סדיסטים שפתאום היו אומרים "בוא הנה" והיו מתחילים להרביץ ולהרוג במכות. הרבה לא יצאו מהידיים האלה.

בינואר- מרץ המלחמה התגברה. האמריקאים מצד אחד, הרוסים מהצד השני. בסביבות ינואר- פברואר הגרמנים הבינו שלא נשאר להם כבר הרבה אויר לנשימה והחליטו לברוח לכיוון מטהואזן, לכיוון גרמניה. יום בהיר אחד אמרו לנו להכין את העגלות ולהעמיס אותן. היו איזה 20-30 זוגות של סוסים ועגלות. היינו צריכים להעמיס אוכל לסוסים ולצאת לדרך. חודש ימים, כל מרץ הלכנו ברגל, ביום ובלילה, בשלג. מאות אלפי אנשים מכל מיני מקומות הלכו בצעידה הזאת. בדרך, כל מיני תלאות, הלכנו כל היום. במשך החודש הזה הגענו למטהואזן, היו שם כבשנים ושם עשו לנו עצירה בשטח עצום. מה עושים בינתיים? מחכים שיגיע תור לכבשן, ישבנו בשורה מסביב לכבשן. הייתי שם איזה יומיים, בינתיים האמריקאים הפציצו הרבה ערים. היו תחנות רכבת שדרךן הגרמנים הובילו נשק וכו' והם היו צריכים כוח אדם כדי לפנות את ההריסות. הרכבות לא יכלו לעבור אם לא היינו מפנים את ההריסות. לקחו מאיתנו מאות אנשים, היינו אלפים, וכל הלילות עבדנו בפינוי המסילות כדי שהרכבות יוכלו לעבור, ביום אי אפשר לעבוד כי ראו אותנו. למקום הזה קראו וולץ. היינו שם עשרות ימים, אני לא זוכר בדיוק כי כבר היה קשה להבדיל

בין יום ובין לילה. במטהואזן, כשעצרו אותנו אי אפשר היה כל כך להמשיך, כי האמריקאים וכל המערב כבר התקדם ומהצד השני הרוסים דחפו אז השארנו שם את העגלות והסוסים. מה קרה להם? באמת כבר 70 שנה אני דואג מי נתן להם לאכול. אז היינו בוולץ ומיום ליום המלחמה גברה והיו הפצצות. השמיים היו מכוסים במטוסים של האמריקאים וכל המערב שהתאחד. אז לא הייתה ברירה והיה צריך להמשיך לברוח. קשה לי להגיד כמה זמן לקח עד שהגענו ליעד הבא, אז לא ידענו להגיד מה זה יום ומה זה לילה, לא ידענו תאריכים. בוולץ אי אפשר היה יותר לעבוד כי היו כל כך הרבה הפצצות של אמריקאים אז לקחו אותנו לאוונזה, מסתבר שזאת הייתה עיירה גדולה ומסביב היו הרים ענקיים ששם, עוד קודם לכן, הגרמנים התחילו לבנות מנהרות של 3-4 ק"מ אורך, עשו שם פסי רכבת. מנהרות גדולות, ענקיות אותן מילאו הגרמנים בהרבה נשק, חומר נפץ, פצצות וכל מיני. הגרמנים התחילו לבנות את המנהרות ואנחנו המשכנו. שם שיכנו אותנו. זה היה מחנה גרמני גדול. כל הגרמנים שמרו עלינו וכל בוקר היו מוציאים אותנו החוצה וברגל הולכים, עולים ויורדים איזה 300 ומשהו מדרגות עד שמגיעים לתוך המנהרות שבנו בהרים, בגובה. כמובן שלאט לאט לא נשאר כוחות ולא נשאר הרבה בחיים. אני זוכר שהייתי בן 17 וחצי בערך והתחילו להיגמר הכוחות בשביל לטפס מדרגות ושם לסחוב אבנים וסלעים.

קורותיך מתום המלחמה ועד עלייתך לארץ

מבודי עד לאוונזה לקח 5 חודשים. חודש עם העגלות, שבועות ברגל וטרנספורטים שהעבירו למקומות עבודה. ב-5 למאי 1945 היינו בבוקר במגרש מסדרים שעשרות אלפי אנשים נכנסו שם. בבוקר לפני שהוציאו אותנו ללכת, לעלות לעבודה, היה מסדר ומפקד המחנה הופיע על סוס ודיבר בגרמנית. הבנתי פחות או יותר כי יידיש וגרמנית זה דומה פחות או יותר. הוא גמר לדבר וביקש מהפקיד הראשי שלו לתרגם ולהסביר. המפקד אמר שעכשיו המצב קריטי, ההפצצות גוברות ויש סכנה גדולה שניפגע. אנחנו עכשיו עולים לאחת המנהרות ולא נזוז עד שתיגמר המלחמה. הפקיד קיבל אומץ ואמר לנו שזאת הייתה מנהרה ממולכדת והם רצו להעלות אותנו למעלה ואז ברגע מסוים יחסלו את כל המסות של האנשים שנשאר. הבחור הזה ידע בדיוק מה הולך לקרות אז הוא אמר תשכבו על הארץ ואל תלכו לאף מקום כי כל צעד שנעשה זה מוות.

האס אס שמרו מסביב למחנה וכולנו שכבנו על הארץ ולא זזנו. באותו רגע כנראה שהגרמנים הבינו, או שקיבלו ידיעות שהטנקים של האמריקאים והמטוסים אוטוטו, ממש צעדים לפני המחנה. המפקד סובב את הסוס, נתן הוראה לכל האס אס לרדת מהמשמר והם נעלמו. זה היה ה-5 למאי המפורסם. די מוקדם לפני הצהריים. הטנקים האמריקאים הגיעו לשער המחנה, פתחו את השער וכמובן מי שעוד יכל לעמוד על הרגליים קם והתחילו לברוח. התחילו לצאת העירה ולהתפזר. אנשים אכלו כל מיני דברים אחרי שלא אכלו כל כך הרבה זמן. היה מקרה שאנשים עצרו ליד תחנת רכבת והייתה רכבת. הסתבר שהיו קרונות עם שומן. אנשים התחילו אכול את השומן. אחרי כמה שעות אי אפשר היה ללכת ברחוב. איפה שזזת, מתים. עשרות אלפים מתו כנראה מהשומן.

האמריקאים ראו את המצב והבינו את הבעיה. הם נכנסו למחנה ותוך שעות הקימו מן בית חולים, אוהלים שחיברו ועשו בית חולים ענק. התחילו לאסוף את כולם. אני, כשראיתי את השומן, התרחקתי. אני ועד כמה חברים התרחקנו מזה, הלכנו הצידה ואמרנו שנלך לחפש תפוחי אדמה ונבשל אותם. בגלל זה ניצלנו. הצלחנו לעמוד על הרגליים. לקחו אותי לתוך בית החולים הזה. חודשיים האמריקאים הכניסו אולי כמה מאות- אלף אנשים לתוך בית החולים הזה. רחצו אותנו והביאו בגדים עד שאיכשהו כל מי שהיה בבית החולים הזה עמד על הרגליים. חודשיים הייתי בבית החולים הזה. הצבא האמריקאי טיפל בנו כמו

בחיילים אמריקאים. אחרי חודשיים יצאתי, כבר יכולתי לעמוד על הרגליים והתחלתי לחפש את המשפחה. הייתה לי משפחה והם היו צעירים. באזור לא מצאתי כלום. התחלתי לחפש על רכבות, כמו כולם. כל אלו שיכלו התחילו לברוח לכיוון רומניה, ללכת הביתה לחפש אולי מישהו ניצל. אחרי חודשיים הגעתי לרומניה. הלכתי לפי שמועות, לפי סיפורים. איפה שמשהו זז הייתה קבוצה שהצליחה לעלות ולנסוע. אחרי חודשיים על רכבות שהובילו עצים, פחם. הגעתי לרומניה. מצאתי עוד כמה צעירים שהגיעו, השתקענו באיזה בית, היינו 10-12 צעירים וצעירות, ילדים שהצליחו לשרוד ולהגיע לרומניה והתחלנו לחפש. התחילו להתקבל ידיעות והתברר שמהמשפחה, אין לי מה לחפש, בינתיים לא מצאתי שום דבר. ידעתי שב-1934, הייתי אז בן 6, אבי היה בארץ. היה לו אח שגם היה צריך לנסוע. אנחנו היינו צריכים לעלות לארץ ואחד האחים שלו הגיע לפניו אז ידעתי שיש לי דוד בארץ. נו, אז איך נוסעים, באותה דרך. ברכבות ובכל מיני דרכים מרומניה להונגריה, מהונגריה לצ'כיה והגעתי לגרמניה. חזרתי לגרמניה כי ככה נוסעים לישראל. התברר לי כשהגעתי לגרמניה ועוד שמעתי בדרך, לפני שהמלחמה נגמרה הקימו בארץ בריגדה של אנשים שהתגייסו לעזור למערב נגד הגרמנים כי הגרמנים הגיעו ללוב, למצרים והספיקו להתפזר בכל העולם. אלה מהבריגדה קיבלו הוראה מהארץ, מה"הגנה", לאסוף את שארית הפלטה. בינתיים, האמריקאים הקימו את הג'וינט. יהודים אספו כסף באמריקה כי כבר אז יהודים אמריקאים היו עשירים והתחילו לארגן בגרמניה קבוצות. היו שליחים מהארץ מהבריגדה מכל מיני קיבוצים בעיקר. הקימו קיבוצים ולימדו עברית. נכנסתי לקבוצה של נח"ל- נוער חלוצי לוחם. שנה בערך הייתי בגרמניה, בלייפיהם, בקיבוץ, והג'וינט מימן את הכל, לא היה חסר לנו שום דבר. ככה חיינו ולמדנו עברית. שם התחלתי לחזור לעצמי וחזרתי לכתוב. עוד כשהייתי בבית הספר הייתה לי נטייה לכתובה, רציתי להיות סופר אבל זה איכשהו השתבש לי. בקיבוץ הייתה קבוצה שמנתה 50-100 חברים. הייתי מנהל ועדת התרבות במזכירות אז הייתי מארגן מסיבות של יום שישי וכל מיני הצגות מצחיקות שכתבתי, מערכונים, כל מיני עיסוקים מצחיקים כאלה. כמו כן, הקמנו משטרה שהייתי חלק ממנה. הייתה בדיחה שבשבת שזה היום החופשי שיוצאים לטייל אז אחרי ארוחת הצהריים תמיד ראו בחוץ קבוצה של 5-6 בנות שחיכו לי. אז תמיד היו סביבי בנות, והרבה.

אחרי כל התקופה הזאת הגיע התור שלי לנסוע לארץ אז בסוף דצמבר 1946 יצאנו לדרכינו והגענו במשאיות לצרפת. יצאתי ב-30/12 מגרמניה, על יום אחד שפיספסתי, שיצאתי מוקדם, לא קיבלתי שילומים מגרמניה. אז עזבתי את גרמניה לצרפת. בצרפת לקחו אותנו לנמל במרסיי. אחרי כמה ימים הסירה שלנו, "המעפיל האלמוני" הגיעה והעמיסו אותנו. בדרך הייתה איזה תקלה ועמדנו בים כמה ימים עד שההגנה דאגה לתקן, עצרנו מול איטליה. בפברואר 47 הגענו לארץ, לחיפה. האנגלים תפסו את הספינה שלי "המעפיל האלמוני" ושלחו אותנו לשנה לקפריסין, עד פברואר 48. היינו שם במחנה של הבריטים. מחנה עם גדרות ושמירה. היו לנו שם תנאים, מקום לישון בצריפים, מטבח ואוכל, שם חיינו. אלו לא היו תנאים אידיאליים אבל לעומת אושוויץ זה היה טוב. בקפריסין המשכתי להתעסק ולהיות ראש ועדת תרבות, הגענו כל הקיבוץ יחד אז המשכנו באותה דרך. הודיעו לנו שאנחנו עומדים לצאת שוב לארץ ישראל אז עשינו חגיגה, שתינו, היה מאוד שמח.

חיך בארץ

בפברואר 48 הגענו לחיפה, זה היה לפי תור. כמה מאות בכל חודש שהאנגלים שיחררו. הם לא רצו שהרבה אנשים יגיעו בבית אחת. אז הייתי כבר בן 20. הגענו לקיבוץ, כאילו הגענו הביתה. עוד מגרמניה היה לנו קשר עם קיבוץ אפיקים. התברר לנו אחר כך שאיש הבריגדה שטיפל בנו בגרמניה היה איש הגנה ותיק והוא היה מאפיקים. הגענו לחיפה ונסענו לאפיקים עם משוריינים, משאיות שהדביקו עליהן פלטות מברזל שלא יחדרו כדורים. לאנגלים היה איזשהו סדר איך לשלוח מקפריסין אבל ידעו שעומדת להיות מלחמה.

הגענו לקיבוץ אפיקים, היינו בערך 30 חבר'ה ולמחרת לקחו את כולנו ביחד לנהריים כי כבר התחילו קצת בעיות עם הערבים. הירדנים ירו קצת, בעיקר הטרידו, עוד לא מלחמה. אספו אותנו וכבר היו לנו קצת רובים מההגנה. למחרת ההגעה שלנו לאפיקים, אספו אותנו והתחילו ללמד אותנו על רובים, לתפעל נשק, לירות. אחרי כמה ימים לקחו אותנו לעמדה על הירדן, בצד שלנו. מן מבנה של ההגנה ששם הייתה עמדת שמירה שלנו. אז אנחנו איישנו את העמדה הזאת. כל חודש היינו מתחלפים. היו באים מקיבוצים שונים ומחליפים אותנו. אז עבר הזמן וביום הכרזת המדינה נכנסנו למלחמה, מלחמת השחרור. גייסו אותנו והיינו הגדוד הראשון בצבא ההגנה לישראל. גדוד 103, שמפקד הגדוד היה ג'ורה. הייתי באזור הגליל המערבי, בחולתה, באיילת השחר... המלחמה באזור הזה נלחמה שנה בערך. השתתפתי בקרב באזור ראש פינה, בעמיעד, ושם נפצעתי. נגמרה המלחמה והעבירו את הגדוד למרכז. התחילו לארגן את הגדוד מחדש.

שלחו אותי לקורס מ"כים (מפקדי כיתה), הקורס הראשון בצה"ל. בקורס, זה לא כמו היום שמפנקים, יצאנו למסע של שלושה ימים. כל קורס היה צריך לעבור הליכה של שלושה ימים ולילות. תפס אותנו גשם וקיבלתי דלקת ריאות ושכבתי בבית חולים שלושה שבועות בערך. כשיצאתי מבית החולים חשבתי שכבר סיימתי עם הקורס, הלכתי למפקד שלי והוא אמר לי "קח את הדברים שלך, אתה ממשיך". הקורס היה שלושה חודשים. סיימנו את הקורס, יצאנו ממנו קבוצה של 5-6 מ"כים. הייתי מדריך של נשק קל. העברנו קורסים מנשק קל, רובה ועד נשק פלוגתי, כך קראו לזה. בינתיים, קיבלנו רובים וכל מיני נשקים מצ'יכה, ומגרמניה מכונות ירה. היו לנו כבר תותחים קטנים, לא גדולים כמו של היום.

מתוך הקבוצה לקחו אותי ועוד שניים, שלושה חברה. שלחו אותנו לעבור בכל מחנות חיל האויר, להעביר קורסים של נשק במשך חודש בכל בסיס. היו אז כבר כמה בסיסים של חיל אויר וכולם היו צריכים לדעת להחזיק נשק, גם הטבחים, כולם. זה לקח לנו בערך שנה. עזר ויצמן היה אז מפקד מחנה רמת דויד שזה בסיס חיל אויר.

סיפרתי כבר שלאבא שלי היה אח שעלה לארץ לפני המלחמה, הוא גר בכפר ברוך. בחודש שהייתי ברמת דויד, שזה כבר היה הסוף של השירות שלי, קיבלתי הזמנה מויצמן. זה היה מעמד מאוד מכובד. הוא הציע לי לא להשתחרר ולהישאר בצבא, הייתי כבר רב סמל והוא רצה לשלוח אותי לקורס קצינים עם מינוי של קצין ביטחון ברמת דויד. אני, בינתיים, כל כמה ימים רצתי ברגל לדוד, לכפר ברוך, היו לו ילדים גדולים והיינו נפגשים. התחילו כבר לארגן לי משק בכפר, רצו שאני אשאר אך לא הסכמתי, לא לזה ולא לזה.

כשהייתי בצבא בהתחלה היה לי מפקד פלוגה טברייני, חיים צוץ. הייתי בא אליו והוא היה חבר טוב והייתי מקדיש לו כל מיני כתובים וארגוני לו מסיבות אז הוא היה מפורסם בזכות המסיבות האלו. החלטתי קודם כל לתת קפיצה אליו. באתי אליו, הוא השתחרר כבר קצת קודם והיה איש ציבור ידוע בטבריה ועבד בקופת חולים. הוא אמר לי "עזוב את כל השטויות האלה, אתה תהיה לידי". אז, טפסנות היה ה- מקצוע. הוא הכיר את זה שארגן קורסים לטפסנים, למחרת כבר התחיל קורס של טפסנים. מצאתי חדר בצריף שהייתה בו מיטה וכיסא, ממש צריף קטן. גמרתי קורס של שלושה חודשים וצריך להתחיל לעבוד. הוא הכניס אותי לסולל בונה בתור טפסן. תוך זמן קצר מאוד הייתי טפסן אחראי על קבוצה והתחלנו לבנות בתים מבטון, באזור היו רק צריפים. זה לא היה הכי קל אבל בתור אחראי, מנהל קבוצה, זה כבר היה אחר קצת, לא הרמתי דברים, נתתי יותר הוראות. היה עוד חבר מהצבא ויחד עם חיים כבר בישלו להכיר לי את עדנה, אישתי. הם היו שכנים שלה. הם אירגנו מפגש, מסיבה, וככה נפגשנו. זה היה בסוכות והתחתנו אחרי שנה ב1951, לפני ראש השנה.

צוץ סידר לי לעבוד בקופת חולים. פעם היה צריך לעשות "מס מקביל". הוא סידר שאני אבוא לעבוד במחלקה שלו. התחלתי לעבוד ב"מס מקביל", עבדתי שם איזה שנה, היה לנו סך הכל אופנוע עם סירה, זה היה הרכב של המחלקה. אחרי שנה בערך חיפשנו מנהל משק, כי הגיעו תקציבים לקופות חולים. הקימו מחלקת משק ואני קיבלתי את המחלקה הזאת ונהייתי מנהל משק

של קופת חולים מחוז גליל. תוך זמן קצר שלטתי על תקציבים ענקיים, היה לי קשר עם מהנדסים ונהייתי בוס גדול. הקמתי את כל המרפאות מעמק הירדן על הגליל העליון. אחרי שלא קיבלתי תפקיד מסוים, עזבנו את טבריה, היו לנו כבר שני ילדים. אז היתה נהירה גדולה לנגב ופגשתי מלא אנשים מהקיבוץ. עבדתי בקמ"ג שזה מקום מאוד סגור. אחר כך, עבדתי תקופה במפעלי ים המלח וזה היה לקום נורא מוקדם כל בוקר ונסיעה ארוכה. עזבתי שם ונכנסתי כשותף למאפיה עם עוד מישהו. עבדתי גם בחברה של פועלי ניקיון. הייתה לנו גם תקופה של שנתיים שגרנו ברחובות, עבדתי שם במפעל לחיתוך נייר. אז חזרנו לבאר שבע וחזרתי לעבוד בחברה של פועלי הניקיון. רציתי להיות עצמאי אז הקמנו חנות לדברים של בית, שקיות, חומרי ניקוי. לא מזמן מצאנו מישהו אחר שינהל את החנות במקומנו כדי שנוכל לנוח. לי ולעדנה יש שלושה ילדים, בנים- מאיר, רם ועודד ותשעה נכדים.

ראיון: אהרון טל , יולי 2014